

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्यकाळ व ब्राह्मण काळ विषयक ऐतिहासिक विचार

डॉ. छाया भास्कर भोज

इतिहास विभाग

कर्मवीर काकासाहेब वाघ कला, विज्ञान आणि

वाणिज्य महाविद्यालय, पिंपळगाव-बसवंत

ता. निफाड जिल्हा नाशिक

प्रस्तावना :

डॉ.बाबासाहेबांनी विसाव्या शतकाच्या मध्यावर महात्मा फुलेंची व ब्राह्मणी इतिहास लेखनाची परंपरा पुढे चालवली. ब्राह्मणी इतिहासकारांनी भारताचे गौरवीकरण करून ब्राह्मणी इतिहासाचे पुनर्जीवन चालविले होते सनातन हिंदु संस्कृती, वैदिक आर्यांचे गौरवीकरण, स्त्रीशोषणाचे समर्थन, शूद्रातिशूद्रांना इतिहासाच्या परिघा बरोबर काढणे, चातुर्वर्णाचे समर्थन इत्यादी घटक केंद्रस्थानी ठेवूनच ब्राह्मणी इतिहासकार लेखन करताना दिसतात. आंबेडकर लिहितात, बुद्ध पूर्व काळात ब्राह्मणी धर्म ग्रंथांनी चातुर्वर्ण्य समाजव्यवस्थेत स्वातंत्र्याची विभागणी करून वर्ण वार स्वातंत्र्य उपभोगण्याचा दंडकच घातला होता.

आर्यकाळ -

आर्य हे भारताच्या बाहेरचे आहेत इतर इतिहासकारांनी प्रमाणे डॉक्टर आंबेडकरांनीही हे मान्य केले. परंतु परदेशातून आर्यांचे मातृभूमीवर आगमन नव्हे तर आक्रमण झाले असे त्यांचे प्रतिपादन होते. आर्यांच्या भारतावरील आक्रमणाला नागांनी प्रतिकार केला. आर्यांनी भारताचा काही भूभाग काबीज केला. तेथे आर्यांनी त्यांची, संस्कृती धार्मिक व सामाजिक विचार लादण्याचा प्रयत्न केला. त्यांना नागाप्रमाणे सुसंघटित राजकीय जीवन निर्माण करता आले नाही. आर्यांनी नागांची मैत्रीपूर्ण संबंध निर्माण केल्यानंतरच त्यांना आपल्या राजकीय जीवनातील उणिवा दूर करता आल्या. डॉ.आंबेडकर भारतातील आर्यबद्दल आपले विचार पुढील प्रमाणे मांडतात. 'वेदांची निर्मिती करणारे व वर्तन करणारे ते आर्य. यांनी काळानुसार बरेच मोठे वाडमय निर्माण केले हे वाडमाय आर्यांनी वाणीच्या साह्याने जतन केले. यामध्ये चार वेदांत शिवाय आरण्यके, ब्राह्मणे, उपनिषदे निर्माण करण्यात आले या सर्वांना आपण वैदिक साहित्य असे म्हणतो.

आर्यांच्या या वाडमयामध्ये बऱ्याच बाबी परस्पर विसंगत आहेत. आर्य यांच्या वरील साहित्यात विषमता, यज्ञ, पशुहत्या, कर्मकांड व ब्राह्मण वर्गाचे अवास्तव महत्त्व आग्रहपूर्वक सांगितले आहे. हे सर्व बाबासाहेबांनी आपल्या लेखनात विस्ताराने सांगितलेले दिसते. आर्य वाडमयच्या निर्मितीनंतर ब्राह्मण वर्णांच्या अतिरेकी महत्त्वाकांक्षेमुळे भारतीय समाजाच्या बौद्धिक स्वातंत्र्यावर अनेक प्रकारे बंधने लादण्यात आले. परिणामी भारतीय समाज दिवसेंदिवस विकृत व अवनत बनात गेला. यज्ञामध्ये मोठ्या प्रमाणावर पशू बळी देण्याची प्रथा रुढ झाली होती. यज्ञातील धार्मिक विधी व रोजच्या जीवनातील धार्मिक विधी खर्चिक व जटील बनविण्यात आले. बैल बोकड व घोडा असे मानवाला लाभदायक ठरणारे पाळीव पशु यज्ञामध्ये अर्पण केले जाऊ लागले. यज्ञातील या पशु होते मुळे भारताची कृषी व्यवस्था व लष्करी व्यवस्था अत्यंत कमकुवत बनत गेली.

असा हा कार्यकाळ भारतीय इतिहासातील दुसरा व महत्त्वाचा टप्पा होय. असा हा कार्यकाळ भारतीय इतिहासातील दुसरा व महत्त्वाचा टप्पा होय.

ज्ञानकोशकार डॉ.श्रीधर व्यंकटेश केतकरांनी सातवाहन पर्वांमध्ये एकूण भारतीय सनातन संस्कृतीलाच ब्राह्मणी संस्कृती म्हटले आहे .ते म्हणतात भारतात भिन्नभिन्न संस्कृतीचे परकीय राजाचे शासन आले की त्याचे ब्राह्मणीकरण करण्याचे काम ब्राह्मण करीत असत. बुद्धाच्या सामाजिक क्रांतीचे ब्राह्मणीकरण करण्याचे काम बौद्धांच्या कत्तली करून पुष्यमित्र शुंग याने केले.

प्रा. प्रतिमा परदेशी म्हणतात या संकल्पना जातिवाचक नसून वृत्ती वाचक आहेत ब्राह्मणी म्हणजे वर्ण -जात - स्त्रीदास्य समर्थक शक्ती होय. तसेच सर्व ब्राह्मण प्रतिगामी किंवा विषमतावादी विचारांचे असतात असे नाही ब्राह्मणी इतिहास लेखन प्रवाहाने सर्वकष समतेच्या इतिहास लेखनाला टाळले.

ब्राह्मणी राष्ट्रवादी छावणीत राहून व ब्राह्मणी राष्ट्रवादाच्या आधारे लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळकांनी गीतारहस्य याद्वारे धार्मिक इतिहासलेखनाची मुहूर्तमेढ रोवली. आर्य हे परकीय संबोधून त्यांच्या भारतीयांपेक्षा वर्णश्रेष्ठत्वाच्या व शुद्ध तत्त्वाचा पुरस्कार केला. गणपतीला घरगुती देवतेचे असलेले रूप टिळकांनी सार्वजनिक केले. छत्रपती शिवाजी हे शेतकरी राजा असलेले व अब्राह्मणी नायक असलेले चिन्ह टिळकांनी निवडले या सार्वत्रिक लोकप्रिय असलेल्या नायकाचे गुरु रामदास होते हे भाषण यासाठीच शिवजयंती उत्सव ब्राह्मणी धर्माचे पुनरुज्जीवन करण्यासाठी टिळकांनी उपयोग केला.

आर्यांच्या इतिहास विषयी टिळक लिहितात उत्तर ध्रुवापासून ते विष्वक्त पर्यंत नवीन जमिनीच्या शोधात फिरत असता ज्या अनार्य वंशाची त्यांचा संबंध आला त्यांचा नाश करून अथवा त्यांना सामावून घेऊन पुढे जाणारे आर्य हे एक अत्यंत चैतन्यमय व उच्च वंश होता हे त्यांनी प्राप्त केलेल्या बिजा वरून दिसून येते. उच्च जात वर्ग यांच्या सर्व नवीन प्रमुख अंग आर्यांची वांशिक विचारसरणी ही होती. उच्चवर्णीयांच्या सर्व नवीन विचारधारांचे एक प्रमुख अंग 'आर्यांचे वांशिक विचारसरणी " ही होती.

ब्राह्मण काळ:

इसवी सन पूर्व दुसऱ्या शतकाच्या उत्तरार्धात मौर्य साम्राज्याचा शेवट करून पुष्यमित्र शुंग या त्यांच्या ब्राह्मण सेनापतीने या काळाला आरंभ केला. गादीवर आल्यावर पुष्यमित्राने अशोकाचा आदेश बाजूस सारून अश्वमेध यज्ञ केला बुद्ध फिक्शन चा त्याने छळ केला आणि आपल्या राज्यात मनुप्रणीत कायदा लागू केला. मनुस्मृती हा हिंदूंच्या समाजव्यवस्थेतील एक अधिकृत ग्रंथ मानला जातो हिंदू कायदा म्हणून मान्यता पावलेले हे धर्मशास्त्र पुष्यामित्रा च्या काळात लिहिले गेले मनु या नावाला पूर्वीपासून प्रतिष्ठा असल्याने हे नाव या ग्रंथाशी पुढे जोडले गेले .पुष्यमित्राच्या राजवटीत बौद्ध धर्म विरुद्ध जी प्रतिक्रांती झाली तिची मूलतत्त्वे मनुस्मृतीत आग्रहाने प्रतिपादन केली आहेत.

म्हणजे बौद्ध द्वेषी राजवट होय या राजवटीने बौद्ध धर्मयांसाठी मनुस्मृतीचे कायदे लावले आणि या कायद्याची नोंद बाबासाहेब पुढील प्रमाणे घेतात.

१. पाखंडी असणाऱ्या व्यक्तीस राजाने आपल्या राज्यातून हाकलून द्यावे.
२. पाखंड यांची विवाह करणाऱ्या स्त्रीच्या आत्म्यास अर्धय देऊ नये
३. वेदाच्या विरोधात बोलणाऱ्या पाखंड यांची भेट झाली तरी त्याचे आदरातिथ्य करू नये.
४. हे पाखंडी म्हणजे वेषांतर केलेले दरोडेखोर लुटारू असून त्यांच्या दुष्कृत्ये ने राज्याच्या समृद्धीस हानी पोहोचते.

थोडक्यात मनुस्मृतीची चिकित्सा करताना बाबासाहेब म्हणतात की मनुच्या दृष्टीने पाखंडी म्हणजे दुसरे तिसरे कोणी नसून बौद्धधर्मीय होय. यासाठी बाबासाहेब कुलक भट्टाचार्य चा हवाला देतात. ब्राह्मण तिन्ही लोकी श्रेष्ठ आहे या जगात जे काही अस्तित्वात आहे त्यावर ब्राह्मणांची सत्ता आहे ब्राह्मणी सामर्थ्य अतुलनीय आहे म्हणून राजाने ब्राह्मणांना दुखवू नये असे मनुस्मृतीचे एकंदरीत प्रतिपादन आहे.

समारोप –

डॉक्टर आंबेडकरांनी हिंदू इतिहासाची वस्तुनिष्ठ पणाने चिकित्सा आरंभली राष्ट्रवादी अभिजन वर्गाने गौरवलेला इतिहास बाबासाहेब नाकारतात हिंदू धर्मातील ब्राह्मणत्व व अवनती यांचे साधार विवेचन करून हिंदू धर्माचे खरे स्वरूप उघड करतात. आर्य ब्राह्मणी धर्माच्या अवनत स्थितीच्या पार्श्वभूमीवर बुद्धाचा जन्म झाला. बाबासाहेब बुद्धाचे वर्णन पहिला समाजसुधारक व समाजसुधारकांपेक्षा श्रेष्ठ असे करतात. आंबेडकरांनी मूकनायक हे पाक्षिक 1920 मध्ये सुरू केले या पत्राने सामाजिक व धार्मिक क्षेत्राबरोबरच राजकीय क्षेत्रातही अस्पृश्यांनी बलवत्तर स्थान निर्माण केले पाहिजे ही जाणीव निर्माण केली तसेच बहिष्कृत भारत हे आंबेडकरांनी सुरू केलेल्या दलित चळवळीचे मुखपत्र होते.

जनता हे पाक्षिक आंबेडकरांनी सुरू केले आंबेडकर स्वतः जनता पत्रातून लेखन करित धर्मातराची भूमिका स्वतंत्र मजूर पक्षाची भूमिका स्वातंत्र्यानंतर आंबेडकरांनी कायदा मंत्री म्हणून तसेच राज्यघटनेचा मसुदा तयार करण्याच्या समितीचे अध्यक्ष म्हणून जी अपूर्व कामगिरी केली त्याची माहिती जनता पत्रामुळे जनतेसमोर आली. आंबेडकरांनी जनता पत्राला जेव्हा अडचणी आल्या तेव्हा त्यास जीवदान देण्याचे काम केले आहे. "वृत्तपत्र " हे सामाजिक परिवर्तनाचे एक साधन आहे असे आंबेडकर मानत असत.

संदर्भसूची :

१. आधुनिक भारत : डॉ. एस गाठाळ, के एस .पब्लिकेशन्स ,पुणे.
२. काणे पा . बा .धर्मशास्त्राचा इतिहास साहित्य संस्कृती मंडळ ,मुंबई , द्वितीय आवृत्ती 1980.
३. जोशी लक्ष्मणशास्त्री , वैदिक संस्कृतीचा इतिहास ,प्राज्ञपाठशाळा मंडळ ,आवृत्ती 1972.
४. टिळक बाळ गंगाधर , गीतारहस्य ,नारायण पेठ, पुणे, आवृत्ती 1956.
५. कीर धनंजय ,डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पॉप्युलर प्रकाशन ,पुणे ,आवृत्ती तिसरी 1963.
६. डॉ. कोसार एच . एल .प्राचीन भारतातील नाग ,ज्ञानदीप प्रकाशन ,नागपूर ,आवृत्ती 1989.
७. फडके य.दि. व्यक्ती आणि विचार ,श्रीविद्या प्रकाशन ,पुणे ,आवृत्ती 1979.

